

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer ha-Milu'im

Schönhack, Joseph

קסוי, קאהנייט

Varsha, 629 = 1869

ב תוא

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9688

א אשתמודע (ס"י שמוס כל לו); ענ' הכרה וידיעה (ער-
פאהרען, ערקונדען, קונד טהון).

ב אשתמודע (כוח ז' א) תר' מודע (פֿערוואַנדעטער, בע-
קאנטער) קרוב ומביר.

אשתין (י'וס' יבמות ד) הא אשתין (זעכציג) ששים.

אשתסר (דס"א ד כז); כמו "אשתא עס" (זעכצעהן).

אשתעות (ס"י ויקרא ז ו) באשתעות מליא (ערצעהלען, בייכ-
טען) ודוי והגדה.

א את; כמו "אנת" (דוא) לנוכחת נקבה.

ב את (כמד' כ'א ט) ושויה על את (שטאנגע, פֿאהנע, פאניער) גם ודגל.

ג את בערכי יאות וניאות (נוטצען, געכרויכען) עי"ע יאת.

אתדשא (ישעי' כ"ה) אתדשא וקטול (צערטרעטמען) ענ' רמיסה.

אתודאה (הוסע יד ג) פתגמין דאתודאה (בעקענגען, זינדענבעקענ-
מנים) ענ' ודוי.

אתחננותא (תהלים לא כג) באתחננותי לותך (בעטמען, פֿלעהען) מל"מ.

אתווי (כ"ק ו.) לאתווי הא דתניא (הינצוטהון, מעהרען) פ"י להביא ולהוסיף.

אתכותא (לויז לו י) ופלטיות מיא באתכותא (ערגוס) ענין יציקה.

איתימא; כמו "אית אימא"; יש אומרים.

אתמהא (כ"ר ג); ענ' תמיה שאלה והתכונות (בעמערקע נורא).

אתמככותא (תהלים קלו כג) באתמככותא דכיר לנא (ערנידערונג) ענ' השפלה.

אתמר (נש"ס) כמו, אתאמר.

אתנא (כמד' כ"ג כג) וחסת אתנא (עזעלין) אתון.

אתונא (משלי כ"ג) אתונא דחשוכא (דונקעלהייט) אשן חושך.

אתנה (חולין כ"ז) אינגר ואיתנח (זייפ-
צע) מל"מ.

אתקוטלי (ע"ז כח.) שחין אתקוטלי; כע' אסקוטלי ב.

א אתרגושתא ת' שאון (ישעי' ה יד); כע' רגשב (געטימ-
מעל, גערייש).

ב אתרגושתא ת' בלחות (לויז יח י"א), וכן ת' והותי (לויז ו ג) אתרגושתי (שרעקען).

אתרע (שבות' מז.) אתרע שמרא (שלעכט, פֿערדאָרבען) מע' רע לקמן.

אתרשרות (י'מ"י מז ג) מאתרשרות ידן (ערשלאפֿפֿונג) רפיון.

ב

בא ל"מ (קאָסמען). (כרכוס י"ז.) לא כעוה"ז העולם הבא (ר' קינפֿ-
טיגע לעכען). (פסחים ז:) להבא משמע (איש קינפֿטיגע) העתיד לבוא.

באוותא ת"י ספיחיה (ויקרא כ"ה י"א) באוותהא; צ"ל "באוותהא (נאכוואיכס) מע' בת ב.

באזי (כ"ז לו:) והוא דבאזי באזוני (צערטהיילט, פֿערשפרייט) ענ' הבדל ופוזר, כמו "בזעי".

ביאם (יר' נדרים י"א) ביאם שלי פתני (פֿיהע טרייבער) מנהיג הבהמו'.

באניא (תר"ש ו י"ג) באניא דאסחי ית, עי"ע בניא לקמן.

באית (ישעי' נח ה) על שקא וקטמא באית (איבער נאכטען) ענין לינה, מע' בת ב.

בבא (מנחות נז.) בבא דאקלידא; צ"ל

„כבא“ (צאהו) עיי"ע ככא א.

בוביה (י"ו' יממות עז) בוביה של אדם; כמו „בבואה“ (שאטטענ-בילד) דמות וצל.

בביין (חסתר ז כח) ולאוקמא חד בבין (פפארטנער) שומר השער

[מרדכי], מע' בבא, וי"ג „בכין“.

בובנה (י"ו' שנת ח) דמשויג גו בובנה (קאנאל צו שפּוהל וואַססער)

כע' ביב.

בגרי (צ"ז סח.) כע' באגי, מל"ר, עיי"ע (געפילד, פעלד) בקעה משדו' הרבה.

בגני (סר"ט ד ח) ובבוגני ניגמי; בלס"ו בג"ן (אנקלאגע, אנרוף) כתב המאשים, עיי"ע ניגמי.

בגר (כחונות סה.) בחבלי דמבגר לה; כמו „מפגר“ (שמערצען) ענ' צער והשחתה.

בד (ס"י צמד' כח כט) ספתון ובדתון; כמו ואבדתון (אונטערגעהן).

בדד (ריש ח"ר) מלבישן בגדי בדדן; פי' ארוג מחושים בודדים, והוא היפך מעשה רקמה (קאפער געוועבע).

בדה (י"ו' זככותו) לא בדה; פי' הק"ע „לא שיער“; אבל באמת פירושו בכל מקום „לא בזה“ שבוה הדבר אינו כן.

בדח (חולין לז.) לא הוי בדיחנא כו' (מוטהיג) עוז נפש.

בדכוי (ס"י צמד' לדו) בדכוי ומדינתיה; יש לגרום „ברכוי“ [ומשונתיה]

brachium (אדם) זרוע יוצא כהים [משונתיה, הוא לשון היס (בוזען) עיי"ע משונת לקמן].

בדולח (צ"ר עז) הבדולח כו' אבן טובה; לפי העתק הרס"ג הוא הכרגלית (פערלע).

בדק (א) ערות הארץ (זכראשית מז ט) בדקא דארעא (בלאָססע, שאאם; מאַנגעל).

בדק (קדושין סט.) קורין לשתוקי בדוקי כו' שבדקין את אמו

(פּאַרשען; דורכ-איין-דרינגען). ענ' חפוש חקירה וחלחול. (צמ"ר ז) והיה בודקו ויוצא מאפו.

בדר (צ"ר לה) שהיו עושים להם בדריות קמנות; צ"ל „בדריות“ כע' בדרה (א' קליינע עהל פרעכסע) בד קאן.

בדותא (ליגען, ערדיכטעט) בע' בדאי.

בהיא ת"י בווהו (זכראשית ח ז) בהיא (וויסט).

בהל ל"מ (שמות טו טו) אז נבהלו (ער-שראָקען, פּערווירט; אונבעזאָננען).

בהירא (חיוז לז כח) שמיא בהירא (לייכטענד) ענ' הארה, ל"מ.

בהת (סנה' קג:) סבי דבהתא (שאַנד-ליכע, שלעכטע) רעים ומבישים, ומזה (כמו' סג.) דכלפי תכלא לא בהתא (זיך קרענקען) לא ירע לבה.

בהתא (כתיבות ס:) ניקום בביתא דבהתא; נכון לגרום, דכהתא"שענינו אופל וחשכה (רונקעל), מע' כהה א.

ביזא ת"י כלשר השמן (צמד' יח ח) כמעם ביזא דמסרבלא בשומנא; (ברוסט, אייטער) כהוראת מלת „שד“ בל"מ.

בזייה (י"ו' צ"ז ד) שוריה בזייה [ובש"ס (צ"ז סח:) בזלי] מע' באזי דלעיל שענינו „חתוך ונבדל“ כדמפרשינן פ ס קי באגי, עיי"ע שריה.

בזעתא ת' קרעים (משלי כג כח) בזעתא (פּעטצען, שטיקקע) מע' בזע.

בזרי (חולין כח:) דעביד בזרי, מע' זר ב לקמן (בינדעלן) פי' שנקשרו לאגודות ונעשו קשה עי"ז.

בחן (סכליס יד ח) מבחנן בני נשא (פריפּען) ל"מ.

בטבט (ילמד' משפט') עד שנתבטבט (ארסהנחש). כמו „נתבצבץ“ מע'

מע' בז' ב (הערפאָר קאָממען) ענין חלחול והתגלות.

ב) בטבט (י'ו' סוף ע"ז) ושל בטבוט, כמו "בצבוין" מע' בז' ה, מיני פשתה.

ביטא (י'ו' שנוע' ג) ביטה ומרגליתא (א"י) ביצה.

בטזי (שנוע' כא.) שבועת בטזי; מל"מ לבטא (רעדען, שוואטצען).

א) בטל (נדס יג.) שמוציא ש"ז לבטלה; בל"ע בט"ל (אונגיטציג, אומזאָנסט).

ב) בטל (י'ו' דמאי ח) למיכל עמיה צבחר בטל *petalos* (פֶּאַלל-אויסגעוואַכסענעס קאלב) בשר עגל מפוטם כע' פטליקון.

א) בי; כמו "בית" ומקום משכן ומושב איזה דבר (אַרט, אויפֿענטהאַלט).

ב) ביי (ח"י נמדנר כז כח) ביי ההיא שעתא; כמו "בההיא" (אין) ביחס הזמן.

בי בנאון (ח' קסלת ז ח) כע' ביי בניא (באדע) מרחץ.

בי גובא (ח"י שמוס יז כט) ואינון ביי גובא (געפֿענגניס, גרובע) בית הכור.

בי דרי (ז"מ כא.) במכנשתא דבי דרי (שיינע) גורן, מע' דר ה.

בי זרי (ז"מ כא:) מקום שזורין ומנקן התבואה, כע' שלפ"ז.

בי כבשא (קדושין מנ:) שחת דבי כיבשא; פי' בית הבעל שגדלה ממטר, מע' ככש ד' כראמרינן: מטרא בעלה דארעא הוא.

בי כנשתא (מגילה כו:) ; הוא בית הכנסת (בעטהויוע) כע' כנס, בית הפלה.

בי כסי (שנת לו.) הובלילא ביי כסי (הויבע) שם חלק א' מאיכרים הפנימיים של בהמה, כע' בית הכוסות בהשמטות.

בי לועא, כע' בר לועא.

בי סדיא (שנת קית.) כע' סד ג (פֶּאַלם-טער, קיססען).

ביונתא (משלי ח ז) ת' בינה (וויזוהייט, פֿערשטאַנד).

א) ביייה; כמו "בעי" (פֿערלאַנגען) ענין רצון, לקמן כע' כירס ב.

ב) ביייה (י'ו' חנינא ז) ומי ממנה על ביה שבכולם הקב"ה *βια* (גע-וואלט טהאט) עושק ומרצה שעושה איש לרעהו.

בייד (רו"ר, באשר תמותי) ושמעון קלהין דברייטא בייכן (שרייען) ענ' המיה.

ביילן (חוס' ז"מ ט) הביילן והחפורית; צ"ל "ביילן" כמו בירוש' (ז"מ ט) "החופר והכייל והסנטר" (מאַססער) המודד, מע' כל ו, וע' כייל לקמן.

ביון (איוז ט יא) ולא אתביון ליה (בעמערקען).

בייש (שאנדע, שמאַהונג) כע' בוש בהשמטות. ביישן (לכות ז') (שיכטערנער).

בין השמשות (לכות ה) ע"ש בין השמשות (אבענד דאָמטערונג).

בית גבר (ח"י דנרי' כה יז); מע' גבר ג כלי הולדה לזכר.

בית גדודין (ישעי' מ ד) כע' גר ד (אנהאָהע) מקום גבוה.

בית כפורי (מ"א ו יט); דביר (ד' אל-לער הייליגסטע אים טעמפעל).

בית מבתא (נח"א' מז כז) לחמריה בבית מבתא (הערבערגע) מלון.

בית מזנא (משלי כג ל) ומעקבי בית מוגא (מרינק-שענק-הויז).

בית המוקד (שנת יט:) שהיה מדורה של אש ניסק שם תמיד, שיתחממו בו הכהנים.

בית עגנא, ת' על מסגרי (ישעי' כד כז) בית עגנא (קערקער) ע"ע עגן.

בית עלמין (א"י, רבתי) ואחפטר לבית עלמין (גאַטטעס אקער)

ל"מ (קסלת יז ח) כי הווד האדם אל "בית עולמו

עולמו" ששם ינחו כל באי עולם.

בית עינא (יחזקאל ס ד) ת' מצחות (שמירנע).

בית פאני (ז"מ ט:) חמרא ובית פאניה (צוים, געכיס) כע' פג ה.

בית קטטא ת"י מבושיו (דנריס כה יח) בית קמטיה (שאמטהיילע).

בית השלחין (מ"ק ז.) כע' שלח ב, ובש"ס (גס) דרש ליה כמו "שלהין" (דורסטיג) לישנא רצחותא.

בית שמש ת' על ראש שמחתי (סהל' קלוו) חרות בית שמש (שלאפ-געמאך).

בית התורפה (נדס מ:) מע' תרף ג, כע' בית הבושת.

בכי (ירו' חגיגה ח) דהוה בכי בעינוי; אולי צ"ל "ככי" *coeco* (בלינד, דונקעל).

בכיא (ירוש' כלאים ח) אף הככיים, בל"מ בכאים (מוילבעערן) ובל' המשנה "חותים".

בכיון (סר' חסמר ז כח) ולאקמא חד בכיון (טריויערענד; עלענד) נבזה ושפל, ע"ע בביון לעיל.

בוכין (סהל' יח) שדה בוכין; מקום שלפני הקברים ששם היו מספדין ובוכין על המת.

בבוליאר (יומא כה.) ועומדים כמין בבוליאר; צ"ל "ככליאד" *κοχλιωδης* (שנעקענפארטיג) בעגול.

בבן, ת' אז (שמות טו ח) בבן. תר' מאז (ישעי' טז יג) מבכין (פֶּאָן דאָמאַלס, פֶּאָרמאַלס). ת"י תהינא אלה בינותינו בינינו ובינך (בלאשית כו כח) סוכתא דהות בינן ומבכין [פי' עוד מאז סלפנים] חהי בינן ובינך; כדפי' רש"י האלה אשר בינותינו מימי אביך, תהי גם עתה בינינו; והיונתן פירשו ללא אמת.

בוכרא (שמות כז כט); (ערשט-געבאָהרענער) היולד ראשון.

בכיר (דנריס יח יד) בכיר ולקיש (פֶּרִיָה רעגען) יורה (מסדרין יח:).

בכשא (ירו' מגילה ג) מהבון בכושא בגו ארונא, גירסת הרא"ש "מכושא" (האממער) קורנס לדפוק בו על הדלתות לקרוא לביהכ"נ, וכן הוא בירו' (נילה ה) ר"א מקושא דכנישתא חדתא (שול קלאפפער).

בל, ל"ב (דנריס כט ה) לא בלו (פֶּער-דערבען, פֶּערוועזען).

בלא (דניאל ז כה) ולקדושי עליונין יבלא (בעדדענגען, בעטריבען) ענין צער ודוחק.

בלאדין (ילמד' וילא) אם אין אתה שומע לי אני פוסקת בלאדין שלך. ואמר לה (יוסף) ה' נתן לחם לרעכים; אולי צ"ל "בלאדין" *επιτηδος* (לעבענס בעדירפֶּנים, נאָהרונג). או יש לגרוס "סלאדין" (בעזאָלדונג) ע"ע.

בלג (דנריס ט) צרתו לפניו דעתו מבלגת (צערשמרייעט, גע-שמאַרט, ערווייטערט), ענין בלבול, מע' פלג ב.

בלדר (קס"ר, בכל עת) לאשתו של בולדרים כו' בעלי מלח הוא; אולי צ"ל "בוכדרים" *veetoris* (שיפ-פֶּער, רייווענדער) מלח וספן.

בלו (עזרא ד יג) בלו והלך (האַנד ווערקס שטייער) בע' פרבגרון.

בלח (ירוש' ריש פסחים) אבוקה כו' מפני שאורה מבליח; כמו "מבריה" או "מפריח" (פֶּליגענד) קופץ ופורח למעלה.

בלטזורא (סס"ר, אחוז) עיי"ע דיארטייה לקמן.

בלי (א) (ירו' נדרים פ"ג) קירי בלי ברקשון (פֶּיעל) הרבה; בע' פלי.

בלי (ב) (פי' המשנה להר"מ פסחים פ"י) וכיוצא בו בלי שחוקים לענין

[לענין הרוסת] [יא] .

בליוסמים (ספרי האזינו) עומד וצוהב כנגד בליוסמוס ; כע' שאח"ז.

בליותוס (וי"ר יא) החרש והמסגר כו' אלו הבליותוס *βουλευτης* (סענאטארען) חכמי העצה .

בלם (א) (חולין קז:) בלם ליה אומצא *βλωμος* (א' ביססען) פי' השיכו לפיו חתיכה ואומצא .

בלם (ב) ת"י לא בלו (דברים כט ד) לא בלמו (פערועוען, אבנישצען) ע"ע כלסא לקמן .

בלן (ח"י זרחשית כה כה) בלן דשער *velum* (א' היללע), עי"ע בלן א .

בלנדא (ירו' שנתו) והרעלות בלנדייא; לדעתו צ"ל "בלנדייא" *χλαυδος* (א' ליישעס אבער קלייד ד' פרויען), ויש לתקן ג"כ ע' בלנר .

בלנס (כמ"ר כ) שנותן בלנס בפי הבהמה ; צ"ל "בלנס" *χαλενος* (צוים, געביס) ע"ע כלבס לקמן .

בלוספין, בע' בלופסין ; מיני דתאנה (א' פייגענ-ארט) .

בלע (א) (כמ"ר ה) לראות כבלע וגו' אם רואים בארון כבלע הוה הנופל מן העין ; לדעתי צ"ל "כבלעס" *βλεμμα* (בליקק) הרף ונדנד העין הנופל על איזה דבר . ודריש כבלע כמו "כבלעס" .

בלע (ב) (זרכות נו.) תרי קולפי בלעית. (ערכין כג:) קולפא שבא בלע ;

בלס"ז בל"ע (שלאגע איינגעהמען) וזהו תרגום, כי יבין ואין מענה (משלי כט יט)

דידע גיר ולא בליע ; פי' כי הוא מבין וידע , אבל אינו מתיישר ומתענה להיטיב דרכו מזה .

בלע (ג) (ירושלמי שנת יד) בלע שרי מפקתיה בשבת ; פי' שבלע איזה דבר וצריך להוציא כגורנו .

בלע (ד) (זרכות כד:) הא מילתא אבלעא לי . (ז"כ סב:) ולא אמרן אלא דסבלע . (חולין סז:) אבלע לי ואנא איכול . (סס) כבולעו (איינציהען) . איינגעבען , איינשליסען , איינדיינגען) .

בלעס (ירו' תרומ' ח) עבר חד ואמר ליה דאימר (של שה) הוא ואתבלעס ומית ; נראה שצ"ל , ואתבלעס" פי' שעמדה לו בבית ה בליע ה (ערווארגען) .

בלור (ע"ז יח:) בלורין סלגורין *bellare* (קאמפפען , שמרייטען) אנשים מתאבקים .

בלר (ריש סה"ד) אם מאבד סלע או בלרין ; כמו "פלרין" *φολλαριον* (א' ארט מינצע , פלארין) ועי"ע בלר ב .

במגנימין (ירושלמי ר"ה ח) כהדא במגנימין ; [אולי צ"ל "בחדא" *μυγνυμι* (פערמישונג) כדמסי' שם , המבין אל כל מעשיהם" .

בונא (עירוב' כט:) בונא דפומבדיתא ; הוא שם מדה , ויש שהוא שם למלוא היד (האנדרפאלל) כונא דכסונא (שנת קי:) עי"ע כן ג .

בנגיון (ירו' ערוכין י') ר"ש אלא גמי אבל בנגיון אסור *vinculum* (א' באנד , באנדל) .

בינה

[יא] בלי , הר"מ ז"ל צפי' המשנה פסחים פ"י על משנה הביאו לפניו כו' כתב והמרוסת הוא מערובת שיש בו קהוי ודמות חבן וזה זכר לטיס והנחנו עושים אותו כך שורין חאנים כו' ונותנים בו שכולת נרד או אזוב וכיוצא בו בלי שחוקים ; אם הכוונה ש לא ישחקס , היו לו לכתוב "ולא ישחקס" ומה לו למלה תלנית "בלי" , ופוד הלל אדרבה צריך לשחקס כדי שיראו דקים רמז לחבן , ואם הכוונה שלא ישחקס דק היה לו לפרש ; ולדעתי יש כאן ס"ס קטן , וז"ל שכולת נרד או אזוב וכיוצא בו תכלי' שחוקים , פי' שאר תכלין, וכן הוא בספרו היד :

לוקחים חמרים או גרוגרות כו' ומתכלין אותן בתכלין כו' .

לוקחים חמרים או גרוגרות כו' ומתכלין אותן בתכלין כו' .

לוקחים חמרים או גרוגרות כו' ומתכלין אותן בתכלין כו' .

לוקחים חמרים או גרוגרות כו' ומתכלין אותן בתכלין כו' .

בינה (עמוס ט ט) ולא נפל מיניה אבן
מבינה לארעא (קאָרנער) גרעינין,
מע' בין א.

בניא (ינו' מ"ק ח) כהדא רבני דסוכתא
(שם עיר) אתפתחת *banя* בל'
רוסיא, ובל' צרפת *bain* (באדע) כע'
בי בניא.

בניליאום (ילקוט יהושע לב) בניליאום
קיסר; צ"ל "בסיליאום"
basileus (פֿערואלמער) מושל המדינה.

בנן ת' בנים ובנות (נרא' ה ד) בנין
ובנן (מאָכטער).

בונתא (עירו' קד:) תרו בה בונתא;
מע' בינה לעיל (קאָרנער)

גרנרי תבואה; או צ"ל "כונתא" (דונקעל)
שם תבואה; או "כתנא" (פֿלאַכס).

בנות מלך (מוס' ז"ק ט) הכהו על
מוחו כו' ויצאו בנות מלך וסימו

את עיניו, עיי"ע בת מלך לקמן.
בנת (ינו' גיטין ד) ערקין לבניתהון
(דאָרפֿער) כפרים, ל"ם.

בנתי (מאָכטער) בל"ם בנות.

בנתיקה (ינו' מנהד' ז) הוה יהיב ליה
בנתיקה (א' פֿויסט שטאַם)

מכת אגרוף.

בסיא (ז"ק קט ז:) בבוסיא אין מעמיד
לו: וי"ג בבוסיא, וכצ"ל,

עיי"ע לקמן.

בסיריון (ינו' מנהד' ז) עיי"ע נמל
לקמן.

בסילקי עיי"ע סלקא לקמן.

בסם (רו"ר פ"ג) בית עבודת הבוץ זו
רחב הזונה שהטמינה הכרנגלים

בבוץ הה"ד והטמנם בפשתי העץ, אמר
ריב"ם בבוסמין היתה עסקה; צ"ל

בבוססין" *βυσσινος* (בוים-וואָללע)
פשתי העץ.

בסימא (ינו' פסח' ג) חומץ האדומי
בסימא דרומי (עסיג) כמו

"בסיסא".

בסם (פסיק' טו) ז' מחיצות של אש היו
בוסכות זו בזו, עיי"ע כסם ב

לקמן.

ביע, ת' רחב לב (משלי כח ד) ובעי
לבא; ענ' גאות, כמו בל' ערבי

מלת תפח"א (שמאָלץ, געשוואולסט)
ומלת נפ"ש (פראללערייא, אנשוועלען).

(א) **בע** (מר"ש ח ז) נמרין בעיין; קול
המיתת הנמר (שרייען).

(ב) **בע** (מענית כה:) אבע מימד
(הערפֿאַר קוועלען) ל"ם.

(א) **בעבע** (יוס' סוטה ג) ראה תינוק
מבעבע בנהר; כמו

"מבצבץ" (הערפֿאַרקאָממען, ערשיינען)
מתרוסס ומתגלה לרואים, עיין ריש ערך

עיי"ן. (מקוואות י) עד שיבעבעו.

(ב) **בעבע** (וי"ר כח) הוה מבעבע על
שום ונשמע קולו; צ"ל

"כעכע" עיי"ע.

בעי, ת' נגש והוא נענה (ישעי' נג ז)
בעי והוא כתתב (פֿערלאַנגען,

בעטטען) מבאר נגש ל' תפלה, ויבואר
בוה (ישעי' כטי ג) כי נגש העם הוה

בפיו.

בעל אגרוף (מנהד' כח.) בעלי
אגרופין של דוד (מאפפֿערע,

העלדען) גבורים [יב].

בעל בכי (מעשרות ה) שום בעל בכי
baalbek שם מקום במסבות

ערי הלבנון בעמק.
בעל דין (חנות ד) הוא בעל דין
(ווידערזאָכער) מתנגד וטוען.

בעל

[יב] בעל אגרוף, הגאון מהרי"ב בספרו הפלאה שנערכין ע' אגרוף כחז על ערך זעלי

אגרופין של דוד (מאפפֿערע, העלדען) גבורים [יב].

הוה או בעל אגרופין הו"ו ונפלאתי שלא חשב עוד ג' מקומות בש"ס המדברים מעיין בני דהע"ה
(מנהד' כח.) שם מס., קדושין עו:) ואמרו עליהם שהיו בעלי אגרופין.—

בעל

זמורה (חוס' סוסה יד) בעל זמורה וחבטו (ליקטאר, שטאק בינדל טרעגער) נושא הזמורות לפני המושל, ומענש החייבים.

בעל

חוב (כ"מ ג.) אין אדם מעז פניו בפני בעל חובו (גלייביגער) מלוה ונושה.

בעל

טעם (עזרא ד ה); מע' טעם ג (בעפעהלסהאבער).

בעל

מחשבה (סנהדרין יט); בעלי מחשבות אחם (צערשמרייעט, פערטרחט).

בעל

הפול (חוס' כליס ה) מה תעשה שלא מצאך בעל הפול (וואַכטער) מל"י *φυλακῆς* שומר ומשגיח.

בער

בוער א (שמות ג ז) בעיר באישתא (לייכטען, ברענען) ענ' הארה ושריפה.

בעתא

; בלס"י (ביטטע) בקשה. (ו"ר יא) בעא למיזבן בכל

ביעתא

(פערלאנגען, פאָרדערן) פי' בעד כל מה שיבקשו.

בצביץ

בע' ביץ ב.

בצל

(עירו' כט); דלא אבציל זירותא (וואַכסען) ענ' צמיחה. (קדושין סג); אגם לישנא דבוצלא שנאמר הלכוף כאגמון ראשו.

בוצנין

ת' בדי עורו (חיוז יח יג) בוצנין דחפין משכיה (גליע-דער) וע"ע בוצינא ובהערה שם.

בצע

(כו' חעניס ד) אין את מבצע לה קניא לא נסייה; כמו "ממצע" (אויסברייטען) ענ' שטיחה.

בצרצר

(מדרש תהלים ז) אהלות ובצרצרות אני צריך; ע"ע כצוצר.

בקלט

(ירו' שנה ז) אהן דשטח צלין צמוקין כטוסלה בוקלטה חייב משום מעטר; יש לגרום "מקלטה" (צו-זאממענגעהמען) מע' קלט א, פי' אם צבר אותם.

בקלן (שכ"ר, עד שהמלך) התחיל העמיד עליהם בקלאנין [כקלאמין?] *κακλομην* (ערמנומערן, רופען, הערבייא רופען) מעוררים וקוראים.

בקק (ת"י שמות יז יז) מעות פחרא מתעברין בקיקין (צערשפאלטען) בקועים ושבורים, והקו"ף במקום עי"ן.

בקר (א) חולים (קראנקען בעזוכען) מע' בקר א.

בקר (ב) (כחונות נט); אגרת בקורת (פעראַפּעננטליכען) הודעה. למען יבואו בנ"א לבקר אותה.

בקתא (בכרות לד); מאן דמצלי בבקתא; כמו "בבקעתא" (טהאל) בקעה ושרה, ונשמט העי"ן.

בר (א) ל"מ (איכס די) היו לברות *βορα* (שפייען, נאָהרונג).

בר (ב) תר' יועטוהו (משלי כד כד) יברוניה; הנראה שצ"ל "יכרוניה" מע' כר ד (בעטריבען, צירנען).

בר אילא (ת"י נמדנר זי) צורת בר אילא (יונגער הירש).

בר אוריא (סוכה מג); בר אוריא תא אימא לך (געלעהרטער) בן תורה, ויש יפרשוהו, יליד המערב" [כע' אוריא] שהיה אביו מא"י.

בר אריון, ת' כפיר (יסעי' ה כט) בר אריון (יונגער לאָווע).

בר נצא (חיוז לט לו) יתאבר בר נצא (יונגער שפערבער).

בר קבלוי (וי"ר כה) אמרה לבעלה בר קבלוי (פֿינסטערער, דוממער מענש) כהוראת מלת *tenebr* בל"ר, מע' קבל ב.

ברא בר ביר, ת' בן (זאָהן).

ברא (ילמד' מקן) אמר ליה (רבי לאנטנינוס) קירי ברא *βραγος* (מאַכטיג, שטאַרק) תקיף וחזק.

ברא (נדס כ:) מאי ברא, דאיבראי ממרה

שמעהר, פאָרנעזעצטער, ע"ע כרוילא
לקמן .

ברזונא (שנס קט:) ברזונא לזבורא ;

פירש"י, כוס קטן; אולי צ"ל

"כזונא", ע"ע לקמן שענינו "כוס קטן"

כידוע מציאות התחלפות אותיות אלה .

ברח (שנס כח, קמס:) בריחי דמערבא ;

גי' הערוך, כריהי" (ליידענדע), בע'

כר ד וע' כרה .

בוריא, ת' על משענתו (שמות כח יט)

על בורייה (שטאב) וכן הוא

בירושלמי (כסובות ד) על משענתו על

בוריו. ובירושלמי (קדושין ח) כחויק בפלך

"בורייה". והק"ע פי' שומה והפכפך

בדבריו ואינו עומד בדעתו (?) .

א) **ברייה** (ז"ר מט) חלילה לך ברייה

הוא לך. (ז"ר נו) ברייה

למיכס ית בריה (ווילדהייט, אונגעשטימ-

מע האַנדלונג) מע' בר ד וע' ברא לעיל .

ב) **ברייה** (יוש' כלאיס ט) הבורסין

בורייה *βυρος* (א' ארט

אַבער קלייד) כע' ברס .

ג) **ברייה** (סוטה טו.) נשתנו מבריותן

(בעשאפֿענהייט, נאַטיר-

ליכקייט) מע' בר ז .

בריות (פסיקתא לט) נתן בריות שיתתו

הפלקיות ; צ"ל "בריות"

αρευσσω (בעקאַנטמאַכונג, בעפֿעהלע)

קריאה וכרוז .

בריותא, ת' אפסי ארץ (משלי ל ד)

בריותא דארע' (אייסערטע

ענדען) מע' בר ד. (שנס יט:) בריותא

לא שמיע ליה ; החיצון והנוסף על פנים

המשנה .

א) **ברך** (ינמות סג.) ב' ברכות טובו'

(שפראַססע) ענ' צמח וענף,

מע' ברך ב. ובכ"ק (לח:) הגירס' "ב'

פרידות טובות" (טייבלען) פי' גזולות ;

ואולי גם ביבמות מלת בריכה ענינה

"יונים קטנים" מע' ברך ז .

ב) **ברך** (ז"מ נט:) וברכוהו (לר'

אלעזר) ; פירש גרוהו

אים

ממרה (פֿערווילדעט) מע' בר ד .

ד) **ברא** (שנס קלט:) ברא דתומי ; צלע

של שום, רש"י ; לדעתי

גכון לגרום "ברא" בר של שומים

(קנאַבלייכ-צעה) .

בוריא (סולח כ:) מסככין בבוריא ;

בל' פרס (מאטמע) מחצלת,

בנו"ג "בוריא" .

ביר (חולין קלט:) קירי בירי ; צ"ל "בירי"

(ריענער) מע' כר ו .

בירא, ת' באר (בראשית כט ז) בירא

(ברונען, ציסטערנע). ביר ון .

בראת, ת' ברוש (מסליס קד יז) בראת

(טאַנגע, פֿיכטע) כע'

ברת א .

ברבוי (וי"כ כה) ומתעביר ברבוי

(היז גענאַססע) שי' בן בית,

עיי"ע בוי, לעיל .

בורבלין (ז"ר כג) ; צ"ל "בורבלין"

χοραυλης (פֿלאַטען בלאַ-

זער) כע' כרבב ב .

ברגס (מכילתא יתרו) הרי אתם מתקנים

את הבורגסין לערביים ; צ"ל

"הבורגסין" הוא מין בגד בלשון ערבי,

ישאוהו הערביים תמיד .

א) **ברדא** (חולין סג:) ברדא אמירו ;

שם עוף טמא .

ב) **ברדא** (שנס נ:) ברדא שרי ; ערוב

מיני בושם לרחוץ פניו,

כדמפרש שם .

בירה (שנס קג:) שכן בעה"ב שיש לו

נקב בבירתו וסותמו ; פירש"י

בירה נאה שהוא אוכל ושוכב מקפיד על

חור קטן שבה וסותמו בטיט ; אבל

לדעתי צ"ל "בכירתו" בכ"ף, כמו (גינה

כ:) שכירתך סתומה .

ברזג (ת"י דנריס לנד) ברזג בין גברא

לאיתא ; ענ' זוג (עהע פאארען)

וכן בלס' ברזג, או ברחו"ל "בת זוג",

וי"ג "מברזג" .

ברזיל (ת' טס"ס, איכה תרעה) על פום

ברזילהא *praesul* (פֿאַר-

תחיל
לאנין
עין,
דרים
חרא
שעון
ז'
בקר
שעון
קורת
עה.
צילי
תא
ז'
βορ
כד
ז"ל
עו.
בר
תא
יה,
יא
בר
נצא
עלה
ער
ד,
רבי
βορ
ראי

(אִים באנן נעטהון).

ג) ברך (תמיד ז) ונ' ברוכי מינייהו לא מחזיק להו גמלא *brachium*

(אעסמע; צוויגע) ענפים גדולים.

בורכייר (תוס' כלאים ג) החלבצין והבורכייר כו' והבלופסין;

אולי צ"ל „הבכרויית“ (האזעל וואורץ) מל"י, שכן גם בשביעית (ז) הוא נחשב עם החלבצין.

ברכר (יכו' פאס ז) משיניח את הברבר כו' בר כרה; בר של כרעו;

עור שמניח על ברכיו בכרעו שלא יזוקו. **ברם** (כ"ר נח) לישנא דרומי הוא אבל

ברם *verum* בל"ר (ווירקליך, אין דער טהאט) באמת, כתרגומו

„בקושטא“.

ברן (יכו' קדושין ח) ואת יואש עשה שפטים כו' שהעמיד עליו בריונות

קשים שלא הכירו אשה מימיהם, והיו מענים בו כדרך שמענים את האשה

balliwnis (ליעדערליכע, אויסשוויי-פענדע) שטופי זמה, והרי"ש במקום ל'.

ברסגן (סה"ר, כשושנה) אעפ"י שהן נגבין ארגוניות בורסגניות;

היא מלה מוטעת, וצ"ל כמו בוי"ר (כג) ארגוניות ואנגריות; ואם נבקש דמיון

למלה הכתובה פה, י"ל „פרבגרניות“ שהוא מין מס, ע"ע פרבגן.

בריץ (תוס' טומאה וספס ד) הבורצים והברתצים; כמו „הבורסין

והברדסין“ ע"ע.

ברקא (דנכיס לכ מא) כחיו ברקא (בליטץ) ל"מ.

ברקום תר' אני חבצלת (סה"ש ז ח) מתילא לברקום רטוב מגינתא

דעדן; צ"ל „נרקום“ *ναρκισσος* (נאר-ציסע) מין חבצלת יפה, ונעימה בריה.

ברקן או ברקא (שמות כח ז) ירקן וברקן; מין אבן יקר.

ברקם (כ"ר נח) אוסרי לגפן עירו כו' אוסרים לה ברקום; עיי"ע

ברקום לקמן.

ברקורייתאני; ע"ע יבולני בהשמשו.

ברקשן (יכו' שנוטס ז); בקצת נוס' במקום מלת ברכסן (רעגען) עיי"ע.

ברר (ס"י דנכיס ח ט) ברירן הי כפרולא; צ"ל „כרירן“ *crudum*

(הארט) קשה. (יכוס' סנהדרין י) בחרו להם ביררו הברול, צ"ל „ברור הברול“.

ע"ע לקמן.

ברר (צניס כט.) מכרורי המדות (שויס, גאשט) הרתיחות

והקצף שעל היין שמבררין אותו מהן כששותים.

ברר (צניס י.) יש ברייה (ערקלאך, בעשטיממונג). (גיטין פט:)

והעמידו הדבר על בוריו (אִים קלארען).

ברר (מעס' ז) בורר ואוכל (אויס-זאגדערן, וואהלען). (כ"מ כ.)

שטרי ברורין כו' זה בורר לו אחד. **ברושייתא** (גיטין סט:); בע' כרושייתא.

ברותא (כריתות יד.) דרפרם ברותא היא, וי"ג „ברותא“ (ערדיכ-טעט, ליגען) בע' בדאי.

ברית (יכוס' פאס ז) הברית הן הן הדברים; ענין שבועה שנשבע

ב ברית ה' עם ישראל (איך שוועהרע).

ברתא (יכו' פאס ז) סקפא ברתא דחרובתיה; צ"ל „ברתא“

(שטאמס) גזע וקלח כנמצא בירו' (כלאי) ד) ע"ע לקמן, וע' כורת.

ברתא ת' בת (טאָכטער).

ברתן תר' כרפס (אסתר ח ו) ברתן *πρασον* (לויכגריין) צבע כרפס

וכרתי. עי' משביר הערה קכא.

ברתסין או ברית צי'ס (תוס' ננע' ה); צ"ל „ברדסין“, כע' ברדס ב.

ביש (נמדנר יג לכ) שויס ביש (שלעכט) רע. (יכוס' פאס ז) אית דבעי מימר

מטר ב' שני ממש .
ביתא, ת' בת (יחזקאל מה יא) ביתא ;
 שם מדת הלח , ג' סאין .
בת כנפא, ת' הדאה (דנריס יד יג)
 בת כנפא ; שם עוף טמא .
בת מלך (שנה קט :) פיך מעביר בת
 מלך ופוסק את הדמעה ; הוא כעין
 דוק (הייטכען) הנרל ומתפשט על העין
 ומסכא אותו [יג] .
בת עינא (מ"ק י) ; הוא הנקב שבאבן
 הריחיים לפול בו התבואה .
בתראה, ת' אחרון (נרא' לג ז) בתראה
 (ד' לעצמע, הינטערסטע) .
בתרי ל"מ (נראשית טו י) ויבתר (צער-
 טהיילען, שטיק) ענין חתיכות
 וחתיך .

ג

גאוז (אי"ר, חר מאתינס) חא ונעביד

גאוזין (לאָאזע) ע"ע נבו לקמן .
גב (א) ת' על גפי (משלי סג) על גב
 (אנהאָהע) .
גב (ב) (נדה סה :) דמנבי בה ; בע'
 גח א .
גב ; בערוך הביא עירת או שבור
 או יבלת או גרב, ת"י דסמי
 ודתביר או דנכיא או נסים, ואין זה כעת
 בתרגום, ע"ע גבן לקמן .
גובאי (נרכות מ :) ועל הגובאי (א'
 היישרעקען ארט) מין ארבה
 שחור, בל"מ "גובי" .
גבל (סנהדרין לו) והגבלן יאשם (גרענצ-
 היטמע) בחי הסשמר שעל גבולי
 המדינות [יד] .
גבלול (יוס' חלה ג) ח"ה כמין גבלול
 כו' משתערה גבלולים ; חתיכות
 עיסה קטנות נלושות .
גבן ת"י או גבן או דק (ויקרא כא כ) או
 דגביח או דגנים (הפך, שלאנק)
 ענין

[יג] בת מלך כו', ערך זה נפלא ממני, כי לא אדע מה הוא מוס וחולי העין הזה, ואשר
 כתבו על אודותיו בלשון "וירדו צנות מלך וסימו את עינו" [עיי"ע צנות
 מלך], וגם מן השם "בת מלך" לא יכולתי לחקור לדעת מה היא המחלה, אחרי אשר לא
 מלאתי בספרי הרפואה דמיון הוראת שם זה לחיזו חולי העין בשאר לשונות, ואחרי הסבונתי
 במיני מומי העין ראה זה מלאתי לדעתי, כי המחלה הזאת המסמח את העין, ואשר יכון
 לאמר עליה לשון "וירדו" היא הנקראת בלשון יוני *περυσιον* המבוארת בלשון אשכנזי "זו" ;
 איין פעהלער דעם אויגעס ווען זיך אויס דעם קארונקעל אים אינגערין אויגען-ווינקער
 איין פֿעלל איבער דאָס אויגע ציהעט ; הוא כעין דוק היוצא מזוית הפנימי של העין
 ויורד ומתפשט מעט מעט על שטח העין לסמוחה, וע"ז אמרו שהפוך מעביר את הדוק
 הזה— ויסקן כי הסבו את זה השם היוני, פתריגיאן לקראו בלה"ק בשם בת מלך לבעבור
 כי הוראת מלת "רעני"א *regius* היא ענין מלך ומלוכה בל"ר—

[יד] גבל (סנהדרין לו) דור שכן דוד בא בו כו' והגליל יחרב והגבלן יאשם, ואנשי הגבול
 יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, סי' רש"י והגבלן, מקום ששמו כך ישחומם : ואנשי
 הגבול . אנשי גבול ח"י— הפירוש הזה קשה להולמו, כי לא מלאנו בדבריהם עוד לאיזה
 מקום שם כזה (גם לא יכון משקל השם עם ה"א הידיעה לשם מקום פדטי) ומה זה ענין של
 אנשי גבול ח"י ; לאחת החשוב כי יסקן להיות שכוונתם במלת והגבלן לסדר משמרת הגבולים
 (גרענצ-דיטען אנשטאלט) והוא הבנים והשומרים של כל פחה על גבולי מדינתו, לבקר את
 כל העובר ולקחת מס מהסחורות, ולזה אמר שבעקבה דמשיחא יתבטל כל הסדר הזה בא"י,
 כי יבטלו גבולי הפחוח שם, ויכוונו בזה לאמרם ז"ל (יזמא ס) . אין בן דוד בא עד שחפסוס
 מלכות כו' וא"כ יוסרו כל הגבולים ושומריהם, ולזה מסיים אנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר
 [מתכוון מחיחה] ולא יחוננו .